

PhDr. Karel Plocek:

Hlubinně psychologický pohled na fenomén národa.

Sdělení na odborném semináři pořádaném k připomenutí, že uplynulo 100 let od vydání díla

"Národnost a její mravní význam"

zakladatele brněnské psychologické školy, Slovince prof. Mihajla Rostohara.

Středa 20. dubna 2016 od 16:00 hodin.

Mendelovo muzeum Masarykovy univerzity, Brno, Mendlovo náměstí 1a.

...Jde o to, jak se dívat na problematiku dějnotvorných procesů, jejichž výsledkem je národ, jak se na ni dívat z hlediska hlubinné psychologie. Hlubinná psychologie u nás, pokud je známa, tak je známa poměrně jednostranně; je to především Sigmund Freud, který je v našem prostoru od dvacátých a třicátých let znám poměrně důkladně, ale jsou i jiné zdroje.

Pracoval jsem jako odborný psycholog v přímém kontaktu s lidmi, ale také jsem učil dvě zdánlivě vzdálené disciplíny; jak existuje srovnávací anatomie, srovnávací fyziologie, tak existuje srovnávací psychologie. Tyto vědy, které zachycují evoluci, vznikaly postupně, protože přístupnost jevů, kterými se zabývají, je různá. V první řadě je to, co je snadno zachytitelné, viditelné, měřitelné, fyzická struktura, fyzická stránka v případě, že mluvíme o antropogenezi, vývoji člověka. Na druhém místě je zachycení fyziologických procesů. To už je složitější věc, k tomu došlo až v polovině 19. století. Teprve po druhé polovině 19. století vzniká srovnávací psychologie. Snažíme se o vysvětlení zvláštností jednotlivých druhů zvířat z určení míry jejich příbuznosti, snažíme se popsat jejich chování. Nejdříve se to děje beletristickými, anekdotickými způsoby, pak se přistupuje k přesnějším a přesnějším měřením, až to končí laboratorním zkoumáním u behavioristů nebo u etologů, kteří to chápou jako čistě biologickou disciplínu. To je jedna stránka, která nám umožňuje zjistit, že opravdu existuje vývoj, který směřuje k jevům stále komplexnějším, stále hůře se definují, zachycují; to se týká i přírodních věd. V případě člověka tady máme nejpokročilejší, nejposlednější úroveň vývoje, evoluce. Srovnávací psychologie nedala bezprostřední podnět k vývoji hlubinné psychologie. Byly to praktické potřeby, především v oblasti léčení, kde lékaři stále naráželi na případy, které se nedaly vysvětlit dosavadními teoriemi. Přišli lidé, jako byl Pierre Janet, který zjistil, že u hysterických poruch existují odštěpené části osobnosti, které mají svůj energetický náboj a představují zvláštní disociovanou osobnost, která je příčinou, že člověk má ty a ty obtíže. Janet byl první, po něm přišel s tímto objevem Freud. Tak se objevilo, že kromě vědomé

oblasti existuje oblast nevědomých duševních procesů. Stále ještě dnes většina lidí je toho názoru, že psychologie se zabývá tím, co ví každý sám o sobě, že je to psychologie vědomí. Je to zesilováno převážně extrovertním zaměřením západního člověka, který byl velmi zdatný v dobývání fyzického okolí přírodními vědami. Vyvinul jednotlivé přírodní vědy a od nich se rozvíjející technické vědy, které nám umožňují zvládnout naše prostředí ke stále pohodlnějšímu, stále hmotně příznivějšímu obrazu pro nás. To vedlo k tomu, že se opomíjí to, jak se v dějinách vyvíjí nevědomá stránka duše. Vysvětlovat tyto dějinné formace jako je národ, jako je nacismus nebo jiná forma totality, fašismus, vysvětlovat to z osobních stínů, to je v podstatě nepřijatelné, to je neodůvodnitelné.

Vznikly jiné větve hlubinné psychologie, to byl objev, že tak jak si v rodině předáváme určité informace o stavbě těla, o jeho přednostech, o jeho slabinách, dispozicích, chorobách, existují také dispozice psychické, které se uplatní v životě, například při volbě povolání, při volbě manželského partnera, dokonce při vzniku psychické poruchy. To je oblast tzv. rodinného nevědomí, kde průkopnickou práci vykonal maďarský genetik, lékař, psychopatolog Lipót Szondi. Narodil se na Slovensku, odstěhoval se do Budapešti, skončil ve Švýcarsku. Za daleko závažnější lze pokládat objevy švýcarského psychologa C. G. Junga, který založil školu analytické psychologie a který zjistil, že existují ještě hlubší vrstvy kolektivní duše, kolektivní psyché a on je označil jako archetypy. Archetypy nejsou předávané představy, ale jsou to spíše dispozice k určité formě prožívání a konání. Ty si nemusí člověk uvědomovat, ale může se stát, že dokonce celé společenství je ovládnuto určitým archetypem za určitých těžkých historických podmínek anebo naopak za výjimečných příznivých podmínek. Dochází k aktivaci těchto vrstev a záleží na tom, zda se synergicky setká toto kolektivní vyladění s nějakou osobností, která je vůdcem. To může být příznivé, podíváme-li se například na německé dějiny, tak vidíme, že v 19. století prodělalo Německo obrovský vývoj. Zanikla první Svatá říše římská národa německého (vznikla z bývalé východofranské říše, 1034 Imperium Romanum, od roku 1512 se užíval rozšířený název Imperium Romanum Sacrum Nationis Germanicae; zanikla po 844 letech v roce 1806). Zanedlouho díky Prusku a popruštění ostatních států, větších či menších územních celků, někdy to byla jen města, se pod vedením Bismarcka dokázalo sjednotit Německo a sjednocení skončilo nejen tím, že porazilo Rakousko v bitvě u Sadské u Hradce Králové. To byla jen předehra, v roce 1870-1871 napadlo Francii a v lednu 1871 se pruský král Vilém ve Versailles prohlásil německým císařem, založil druhou říši, Zweites Reich. Ve sjednoceném Německu převládlo jednostranné útočné, militaristické zaměření. Němci rezignovali na celostní zaměření, na rozvíjení idejí, které přinesli velcí duchové, jakými byli například Johann Gottfried Herder nebo Johann Wolfgang Goethe. Přiklonili se

k myšlenke vojenské expanze na Západ i Východ (Drang nach Osten). Velký švýcarský historik kultury Jacob Burckhardt tehdy prohlásil, že to je konec Německa. Toto sjednocené Německo v podstatě rozpoutalo první světovou válku, nejprve se jí říkalo Velká válka, protože si mysleli, že to bude poslední válka a že to lidstvu bude stačit v důsledku ztráta a úpornosti, s jakou se bojovalo. Tam se kalily rysy německého národa jako celku. To už byla fáze, ve které se aktivovaly jeho hlubší vrstvy, především pruské části, ale i ostatních. Popruštění popsal velký Němec, který se jmenoval Friedrich Wilhelm Foerster. Do češtiny byla přeložena jeho velmi důležitá kniha *Evropa a německá otázka*. Vyšla v českém překladu v letech 1938 a 1948. Doporučuji ji vřele, protože pochopíte, co se děje v Německu nyní. Foerster se na počátku dvacátých let vzdal své katedry filosofie a pedagogiky v Mnichově, odešel do Švýcarska, kde se habilitoval. Učinil tak na protest proti začínající militarizaci Německa a hlavně na protest proti tomu, že Němci neuznali svou vinu na rozpoutání a výsledcích první světové války. Jeho exil pokračoval, do Německa se nevrátil. Tam se vynořovaly hlubší a hlubší vrstvy německého národa, především pruské části, ale i ostatních, které naznačovaly, že se pomaličku začínají vyrovnávat a dochází k regresi na předkřesťanskou úroveň. Nakonec došlo k objevení se antikřesťanských jevů v oblasti politiky i v oblasti kultury. Vznikly rádobly vysvětlující legendy, jako například Dolchstoßlegende, legenda o bodnutí dýkou do zad: Vojáci by byli zvítězili, ale byli podraženi z Německa samého, a proto Německo tu válku nevyhrálo. V duchu této legendy pomaličku vyrůstali lidé, to je ta synergie, která u nevědomých procesů vždy probíhá, když naše méněcennosti nejsou uvědomovány, my je promítáme a žijeme jako vlastnosti jiných lidí. Tak se to stalo i v Německu. Do popředí se dostal Adolf Hitler, jehož osobnost nebyla vůbec průměrná. To nebyl génius průměrnosti, to byl geniální hysterik. Jako hysterik byl dokonce odborně diagnostikován, v první světové válce dostal hysterickou slepotu. Byl to hysterik, který dokázal oslovit stín německého národa a oslovoval ho tak vydatně, že už koncem dvacátých let vznikaly v Německu struktury, kde docházelo k organizovanému stále většímu násilí a vnitřnímu teroru. V roce 1933 se dostává Hitler k moci, organizace SS a SA už existovaly předtím. Žasli byste, kdo je podporoval, kdo byl schopen cítit se jako součást tohoto hnutí. Velký zjev lékařství a psychologie Ernst Kretschmer přispíval do fondu SS a SA už od roku 1927, dostal za to medaili. Podobně si počínal i filosof Martin Heidegger. NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana) rostla a současně vedla boj se všemi strukturami, které jí nějakým způsobem odporovaly. ...Nacismus a fašismus se zaměňují. Fašismus je románský fenomén, samotný název fascēs je svazek dvanácti prutů obepínajících sekyru; je to regres na pozdně antickou úroveň... Ve fašismu neexistoval rasismus a neexistoval tam hlavně antisemitismus. Ten do něj infiltroval až pod tlakem nacistických sil. ...

Pokud jde o německou proměnu, o německý regres na pragermánskou úroveň, toho si všiml velmi dobře Carl Gustav Jung, který měl německé pacienty a sledoval jejich sny. Sny jsou nevědomé, sny nejsou tvořeny naším vědomím, nepodléhají naší moci. Kdo má sny, tak ví, že ve snu probíhají autonomní procesy. Pokud neznáme hlubinnou psychologii, nedovedeme je pochopit.

Neurotické poruchy jsou smysluplné a většina lidí pochopí jejich smysl, proč je bolí hlava, proč mají strach, že se něco stane. Psychózy se běžné populaci jeví jako něco nesmyslného, nepochopitelného. ... Je to pochopitelné, když známe, jak probíhají rituály v hlubších, historických vrstvách... Jung se u německých pacientů pustil do hlubšího zkoumání a zjistil, že známe minulost, která je nám uchována v mýtech, legendách, v lidovém podání, ve zvycích. Všiml si, že řada těch projevů souvisí s hlavní postavou mýtů nordických Germánů, s postavou boha Odina; Odin, německy Wotan. V roce 1936 o tom napsal studii, která je v knize *Aufsätze zur Zeitgeschichte, Rozpravy k současným dějinám*. Přeložil jsem z nich další studie: *Po katastrofě a Doslav*. Vyšly v knize *Duše moderního člověka* (Atlantis, 1994). Co bylo mou motivací, že jsem se dal do této práce? Dost tvrdá diskuze s některými disidenty, protože mně začali vyprávět, jak jsme začali konflikt s Němci a jak jsme my jako český národ Němcům strašlivě ublížili. Z některých těchto lidí se později vyklubali naprosto jasně sudetoněmecky podporovaní historici, spisovatelé a hlavně také politici.

Toto je nesmírně žhavé téma, které nelze v krátkém čase vysvětlit. Jung říká v předmluvě k *Rozpravám k současným dějinám*:

„Žijeme v době velkých zvrátů, planou politické vášně, vnitřní otřesy přivedly národy na pokraj chaosu a samotném základy našeho světového názoru jsou otřeseny. Tento kritický stav věcí má tak hrozivý vliv na psychický život jednotlivce, že lékař musí tyto vlivy sledovat pozorněji než obvykle. Bouře událostí na něj doléhá nejen venku, ve velkém světě, cítí jejich prudkost i v tichu své ordinace a důvěrnosti lékařské konzultace. Protože má odpovědnost vůči svým pacientům, nemůže si dovolit couvnout na poklidný ostrov nerušeného vědeckého bádání, ale musí neustále sestupovat do arény světových událostí, aby se přidal do bitvy soupeřících vášní. Pokud by měl zůstat stranou vravy, katastrofy jeho doby by se ho dotýkaly jen vzdáleně a trápení jeho pacientů by se nedostávalo sluchu ani pochopení. Byl by na rozpacích, jak s ním mluvit a jak ho vymanit z jeho izolace. Z toho důvodu se psycholog nemůže vyhnout konfrontaci se soudobými dějinami. Dokonce jeho samotná duše se krčí před politickým randálem, lživou propagandou a vyřvávanými projevy demagogů. Nemusíme zmiňovat jeho občanské povinnosti, které ho spojují a konfrontují s podobným úkolem. Jako lékař má v tomto ohledu vůči lidstvu větší závazek. Proto čas od času cítím povinnost překročit běžné hranice své profese.

Zkušenost psychologa je zvláštního druhu a připadalo mi, že pro širokou veřejnost by mohlo být užitečné slyšet jeho názory. (...) protože i nejnaivnější laik nemůže nevidět, že mnoho soudobých postav a událostí volá po vysvětlení psychologem. Byly snad psychopatologické symptomy nápadnější než na soudobé politické scéně?“

...to je obrovská sféra nevědomých a dosud neuvědomovaných procesů...

Poznámka: Jde o nepatrně upravený přepis z videozáznamu pro vnitřní potřebu, který neprošel redakční úpravou; bylo vypuštěno jen několik vět, které neměly přímý vztah k tématu přednášky. (JD 15.8.2021)

----oOo----